

Андрій Глухенький

ЗАКРИТТЯ БОРИСОГЛІБЬСЬКОГО СОБОРУ М. ЧЕРНІГОВА НА ПОЧАТКУ 1930-Х РОКІВ

DOI: 10.5281/zenodo.4018396

© А. Глухенький, 2020. CC BY 4.0

***Метою** статті є висвітлити питання закриття Борисоглібського собору м. Чернігова радянською владою, а також з'ясування основних методів влади, які були спрямовані на ліквідацію релігійної громади собору в 1933 р. **Методи** дослідження добиралися відповідно до мети. У статті використано загальнонаукові методи опису та аналізу, а також історико-генетичний метод. **Наукова новизна** роботи полягає у висвітленні тих питань існування Борисоглібського собору на початку 1930-х рр., котрі здебільшого залишаються поза увагою дослідників. На основі архівних матеріалів показано процес здійснення органами радянської влади антирелігійної політики, спрямованої на закриття конкретного православного собору м. Чернігова. **Висновки.** Згідно із архівними документами, Борисоглібський собор м. Чернігова у часи радянської влади залишався діючим православним храмом з 1919 до 1933 р. У цей проміжок часу собор перебував спочатку у користуванні релігійної громади Російської православної церкви у 1919–1921 рр., потім був кафедральним храмом Чернігівської єпархії Української автокефальної православної церкви у 1921–1924 рр., а пізніше використовувався синодальною церквою протягом 1925–1933 рр. Борисоглібський собор не мав перспектив для подальшого існування як діючий храм, тому що його функціонування не вписувалось у радянську концепцію побудови у майбутньому атеїстичного суспільства. Саме тому органи радянської влади у цинічний спосіб здійснили закриття Борисоглібського собору під час Голодомору 1933 р. Тоді знекровлена й залякана страшним злочином проти людяності синодальна релігійна громада собору вже не змогла протидіяти органам влади. Борисоглібський собор був остаточно закритий радянською владою 13 вересня 1933 р., і в ньому припинилися богослужіння. Незважаючи на запевнення Чернігівської міської ради про те, що собор буде використано під культурну установу, незабаром храм був пристосований комітетом резервів Народно-го комісаріату внутрішніх справ України під склад засолзаводу.*

***Ключові слова:** Борисоглібський собор, синодальна релігійна громада, священник Герасим Смолічев, державно-церковні відносини, антирелігійна політика.*

Борисоглібський собор є архітектурною перлиною м. Чернігова та всесвітньовідомою пам'яткою історії часів Київської Русі. Цей храм було збудовано на замовлення чернігівського князя Давида Святославича між 1115 та 1123 рр.¹. У ньому безперервно, майже понад вісімсот років відправлялись богослужіння, аж поки собор не був закритий радянською владою у 1933 р.

Під час Другої світової війни у 1941 і 1943 рр. унаслідок бомбардувань м. Чернігова храм зазнав значних руйнувань: були пошкоджені фасади і склепіння та вигоріли всі конструкції з дерева. У 1947–1958 рр. пам'ятка досліджувалась і реставрувалась за проектом архітектора Миколи Холостенка в гаданих первісних формах доби Київської Русі. Відповідно до постанови Ради Міністрів УРСР № 970 від 24 серпня 1963 р., Борисоглібський собор був взятий під охорону держави, а згодом, у 1967 р., введений до складу Чернігівського державного архітектурно-іс-

¹ Холостенко Н. Исследования Борисоглебского собора в Чернигове. *Советская археология*. 1967. № 2. С. 188.

торичного заповідника (нині – Національний архітектурно-історичний заповідник «Чернігів стародавній») та внесений до Державного реєстру національного культурного надбання під охоронним номером 812. У 1972 р. всередині Борисоглібського собору була розміщена постійна експозиція, і він розпочав свою роботу як храм-музей. У наш час собор має й нове практичне призначення як Будинок хорової спадщини, у якому іноді проходять концерти духовної музики. Також в експозиції собору представлені три виставки – «Архітектура та ремесло стародавнього Чернігова», «Церковні старожитності XVIII–XIX ст.» та «Фреска чернігівських храмів»².

За радянських часів історія Борисоглібського собору 1920-х–1930-х рр. майже не вивчалася істориками. Це було зумовлено тим, що саме у цей час органи більшовицької влади здійснювали антирелігійну політику, а це, у свою чергу, призводило до масового закриття та знищення храмів. Після відновлення незалежності України 24 серпня 1991 р. ситуація змінилася, розпочався активний процес наукового дослідження державно-церковних відносин у 1920–1930 рр. Зокрема, О. Нестуля у фундаментальному дослідженні висвітлив та детально розглянув проблеми охорони церковних пам'яток архітектури України, серед них і Борисоглібського собору м. Чернігова у 1930 рр.³ Також питанню функціонування Борисоглібського собору у 1930 рр. приділив увагу В. Віроцький⁴. Цікаві документи про розподіл майна Борисоглібського собору м. Чернігова між православною соборною громадою Російської православної церкви та релігійною громадою Української автокефальної православної церкви у 1921 р., що зберігаються у Державному архіві Чернігівської області, були оприлюднені у публікації О. Тригуба⁵. Дослідженню маловивчених сторінок з історії собору у 20–30 рр. ХХ ст. присвячена стаття Д. Риги⁶. Окрім того, дослідження певних аспектів діяльності релігійних громад у Борисоглібському соборі у 1920–1930 рр. було розпочато нами у попередніх публікаціях⁷.

Проте на сьогодні науковцями не було детально досліджено процес здійснення органами радянської влади антирелігійної політики, спрямованої на закриття конкретного православного собору м. Чернігова на початку 1930-х рр. Саме тому метою статті є висвітлення на основі архівних матеріалів обставин закриття Борисоглібського собору у 1933 р. Для дослідження використано документи з фондів Державного архіву Чернігівської області, а також Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України.

Після встановлення радянської влади на переважній частині території України у 1919 р. кардинально змінилися відносини між державою і Церквою. Згідно з Декретом Тимчасового робітничо-селянського уряду України «Про відокремлення церкви від держави і школи від церкви» від 19 січня 1919 р. усе церковне майно проголошувалося народною власністю. Також молитовні будівлі та культове майно могли передаватися у користування релігійній громаді, статут якої затвер-

² Національний архітектурно-історичний заповідник «Чернігів стародавній». 50 років діяльності. Чернігів. 2017. С. 15–16.

³ Нестуля О. Доля церковної старовини в Україні. 1917–1941 рр. Ч. 2: Кінець 20-х – 1941 рр. Київ, 1995. С. 168, 187–188.

⁴ Віроцький В. Храми Чернігова. Київ, 1998. С. 71–72.

⁵ Тригуб О. З історії Борисоглібського собору в Чернігові у 1921 р. *Сіверянський літопис*. 2015. № 3. С. 98–105.

⁶ Рига Д. Чернігівський Борисоглібський собор у 20–30 роках ХХ століття. *Сіверянський літопис*. 2016. № 5. С. 60–66.

⁷ Глухенький А. Становлення та діяльність релігійної громади Української автокефальної православної церкви у Борисоглібському соборі м. Чернігова у 20-х роках ХХ століття. *Сіверянський літопис*. 2017. № 4. С. 116–122; Глухенький А. Діяльність синодальної релігійної громади Борисоглібського собору м. Чернігова у 1925–1933 роках. *Карнабідівські читання: зб. наук. пр.* / Національний архітектурно-історичний заповідник «Чернігів стародавній», Центр пам'ятокознавства НАН України і Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Чернігів, 2019. Вип. 4. С. 86–92.

джений губвиконкомом⁸. Невдовзі при Борисоглібському та Спасо-Преображенському соборах м. Чернігова була організована та зареєстрована спільна соборна релігійна громада Російської православної церкви, яка і отримала вищезазначені храми у користування⁹.

Проте у червні 1921 р. новостворена релігійна громада Української автокефальної православної церкви подала заяву до ліквідаційної комісії з відокремлення церкви від держави з проханням про передачу Борисоглібського та Спасо-Преображенського соборів м. Чернігова у власність української парафії¹⁰. З цього моменту почалися тривалі суперечки за право володіння соборами між українською релігійною громадою та соборною громадою Російської православної церкви. Підсумком цього конфлікту стало те, що 26 вересня 1921 р. чернігівський губвиконком своєю постановою ухвалив рішення про передачу Борисоглібського собору українській православній парафії¹¹. Однак уже 2 грудня 1924 р. згідно із розпорядженням губернського адмінвідділу Борисоглібський собор фактично був конфіскований в української автокефальної релігійної громади й переданий у розпорядження комісії від окружного адміністративного відділу¹². Проте вже на початку 1925 р. рішенням органів влади Борисоглібський собор було передано у користування синодальної релігійної громади. Це відображено у складеній наприкінці 1925 р. підвідділом релігійних культів Чернігівського окр. адмінвідділу «Відомості про кількість будівель культу релігійних громад і кількість їх членів у Чернігові і Чернігівському окрузі». Тут повідомлялось, що у Борисоглібському соборі на той час уже існує православно-синодальна релігійна громада¹³. Отже, Борисоглібський собор став одним із організаційних центрів діяльності обновленського руху в м. Чернігові. Таким чином, у цей час органи державної влади втілювали у життя стратегію церковного розколу, що була спрямована на послаблення позицій православної Церкви. Суть цієї стратегії полягала у тому, що чим більше у православної Церкви з'являлося різноманітних течій, тим кращою ця ситуація була для радянської влади. Цим частково й пояснюється неодноразова зміна релігійних громад, у користуванні яких перебував у різні проміжки радянської доби Борисоглібський собор м. Чернігова.

У 1927 р. підвідділ релігійних культів адмінвідділу Чернігівського окр. виконкому склав книгу обліку релігійних громад. Згідно з нею, до синодальної громади Борисоглібського собору станом на 1 січня 1927 р. входило 60 осіб (39 чоловіків та 21 жінка). Також у цій книзі зазначено, що станом на 1 січня 1928 р. до відповідної синодальної громади собору входило 69 осіб (30 чоловіків та 39 жінок), а станом на 1 січня 1929 р. – 58 осіб (21 чоловік та 37 жінок)¹⁴. Загалом, зменшення кількості членів синодальної громади у 1929 р. не було випадковим. Справа в тому, що саме у 1929 р. відбулась зміна генеральної лінії політики радянської держави щодо Церкви. Зокрема, у січні 1929 р. ЦК ВКП(б) затвердило постанову «Про заходи посилення антирелігійної роботи». Постанова наказувала змінити курс безрелігійного виховання на антирелігійну пропаганду¹⁵. У цей час об'єктом переслідувань

⁸ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). Ф. 3984. Оп. 1. Спр. 197. Арк. 2.

⁹ Державний архів Чернігівської області (далі – Держархів Чернігівської області). Ф. Р-15. Оп. 1. Спр. 169. Арк. 16.

¹⁰ ЦДАВО України. Ф. 3984. Оп. 1. Спр. 197. Арк. 105.

¹¹ Держархів Чернігівської області. Ф. Р-15. Оп. 1. Спр. 169. Арк. 10.

¹² ДАЧО. Ф. Р-67. Оп. 1. Спр. 37. Арк. 375.

¹³ ДАЧО. Ф. Р-67. Оп. 1. Спр. 285. Арк. 4.

¹⁴ ДАЧО. Ф. Р-67. Оп. 1. Спр. 415. Арк. 2.

¹⁵ Дмитренко Н. Еволюція відносин між державою, церквою та місцевими музеями у справі охорони церковної старовини в 20–30 рр. ХХ ст. *Карнабідівські читання: зб. наук. пр.* / Національний архітектурно-історичний заповідник «Чернігів стародавній», Центр пам'яткознавства НАН України і Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Чернігів, 2017. Вип. 1–3. С. 38–39.

з боку влади стали усі без винятку релігійні напрямки. Зокрема, було посилено адміністративний тиск на православну Церкву, відновилися політичні репресії проти духовенства з метою його знищення та закриття храмів. Не оминули ці процеси і синодальну громаду Борисоглібського собору.

У Державному архіві Чернігівської області зберігся «Список священнослужителів синодальної орієнтації Чернігівської округи на 20 серпня 1929 р.». У цьому документі зазначено, що протоієреєм Борисоглібського собору на той час був Герасим Смолічев¹⁶. Зокрема, відомо, що він народився у 1859 р., у 1881 р. закінчив Чернігівську духовну семінарію, а потім – Київську духовну академію. У 1890 р. у м. Глухів Г. Смолічев був рукопокладений у священники. З 1916 р. він став протоієреєм П'ятницької церкви м. Чернігова¹⁷. Отже, ґрунтовна освіта та значний священницький досвід сприяли плідній діяльності Г. Смолічева на посаді настоятеля Борисоглібського собору.

Саме тому на священника у подальшому був спрямований значний адміністративний тиск органів влади. Про це свідчить його лист від 20 січня 1930 р. про зречення духовного сану. Зокрема, у цьому листі зазначено: «Я, протоієрей Смолічев Герасим Пилипович, колишній викладач Чернігівської семінарії, кандидат богослів'я, прослужив 45 років по духовному і Міністерства народної освіти відомствам, прийшов до переконання, що вся моя діяльність була спрямована на шкоду народові ... Тому пориваю назавжди з релігійним культом, зрікаюся сану і закликаю усіх розсудливих і чесних служителів культу наслідувати мій приклад»¹⁸. Знаменно, що на цьому архівному документі відсутній особистий підпис Г. Смолічева. Окрім того, привертає увагу, що текст документа надрукований на друкарській машинці, а не написаний власноручно священником. Це все схиляє до думки, що 20 січня 1930 р. Г. Смолічев найімовірніше не зрікався духовного сану. Також до нашого часу зберігся ще один цікавий документ. Зокрема, це власноручно написана «Заява до інспектора відділу культів від священника Борисоглібського собору Герасима Смолічева», датована 9 лютого 1930 р.¹⁹ Цей документ свідчить, що ще на початку лютого 1930 р., незважаючи на шалений тиск з боку органів влади, Г. Смолічев продовжував своє духовне служіння. Проте вже у другому півріччі 1930 р. у Борисоглібському соборі здійснював богослужіння інший священник синодальної церкви. Подальша доля протоієрея Г. Смолічева поки що залишається не з'ясованою. Найімовірніше, він був репресований радянськими органами влади.

У цей важкий час деякі науковці докладали зусиль, щоб зберегти безцінні пам'ятки архітектури м. Чернігова. Зокрема, 18 травня 1929 р. на засіданні РНК УРСР розглядалося питання про створення державних заповідників. Було прийнято рішення створити державний заповідник і в м. Чернігові. До його складу увійшли Спасо-Преображенський собор, а також Успенський та Троїцький собори. Окрім того, місцеві пам'яткоохоронці у 1930 р. обґрунтували ідею створення на базі колишнього Спаського цвинтаря Антирелігійного музейного містечка. Для цього вони пропонували включити до складу заповідника й Борисоглібський собор²⁰. Однак тоді ці плани повною мірою не було реалізовано. Заважало реалізації цих антирелігійних проєктів саме існування синодальної громади Борисоглібського собору.

Також з архівних документів ми більш детально дізнаємося про процес існування цієї релігійної громади. У листі вченого охоронця Чернігівського заповідника Ісидора Строкуна до Українського комітету охорони пам'яток культури,

¹⁶ ДАЧО. Ф. Р-67. Оп. 1. Спр. 460. Арк. 56.

¹⁷ Нижник Л., Гаркуша А. П'ятницька церква в Чернігові. Чернігів, 2015. С. 69.

¹⁸ ДАЧО. Ф. Р-67. Оп. 1. Спр. 473. Арк. 216.

¹⁹ Там само. Арк. 177–177 зв.

²⁰ Рига Д. Чернігівський державний історико-культурний заповідник у 1929–32 рр. *Сіверянський літопис*. 2011. № 6. С. 78–80.

датованому 20 грудня 1930 р., повідомлялося, що «натепер, зазначена пам'ятка знаходиться в занедбаному стані. Піп (синодальник) Колосков, що користується з неї, не в змозі підтримувати її в задовільному стані. Відвідує цей собор 5–10 осіб, переважно старе жіноцтво з колишніх людей»²¹. Про Сергія Колоскова більш детально дізнаємося з архівних документів. Зокрема, інформація про нього міститься у складеному станом на 1 січня 1929 р. «Списку службовців культу Сновського району». У документі повідомляється, що Сергій Архипович Колосков, 1883 р. н., є священиком синодальної течії у релігійній громаді с. Рогізки Сновського району²².

На початку 1930 р. значно посилювався адміністративний тиск влади на Церкву. Вже у січні 1930 р. адміністративний відділ Чернігівського окрвиконкому звернувся до Чернігівської міськради з пропозицією «по закриттю всіх молитовних будинків в м. Чернігові»²³. Наслідком такої політики органів влади став тиск на керівництво релігійних громад. Підсумком цього процесу стало видання відповідних документів. Так, 30 січня 1930 р. голова Ради синодальної релігійної громади Борисоглібського собору Тетяна Кислова-Ушакова звернулася із заявою до Чернігівського відділу культів. У цій заяві вона повідомляла, що релігійна громада собору розпалася. Тому вона просила, щоб окрвідділ культів закрити Борисоглібський собор, а ключі від храму та все церковне майно прийняв від настоятеля собору Г. Смолічева²⁴. Таким чином, радянська влада здійснювала спроби закрити Борисоглібський собор ще у січні 1930 р. Проте через стійку позицію настоятеля собору Г. Смолічева та активний опір деяких членів синодальної громади на той момент припинити богослужіння у соборі не вдалося. Також спроби закрити собор здійснювались і на початку 1931 р. Про це свідчить лист завідуючого сектором науки Народного комісаріату освіти УРСР Похилевича до вченого охоронця Чернігівського заповідника, датований 7 січня 1931 р. У листі повідомляється «щодо виселення попа Колоскова, то сектор науки звернувся вже до РВК, але відповіді поки немає»²⁵.

Утілити свій антирелігійний задум органам радянської влади вдалося лише під час Голодомору 1932–1933 рр. Тоді знекровлена й залякана страшним злочином проти людяності синодальна релігійна громада Борисоглібського собору вже не змогла протидіяти органам влади.

Згідно із архівними документами, 11 березня 1933 р. Борисоглібський собор оглянула комісія у складі представників Чернігівської міської ради інженера З. Апельчика, техніка Т. Звігільського та представника Чернігівського державного заповідника І. Строкуна. Ця комісія склала акт, у якому зазначалося, що під час огляду стіни собору з зовнішнього боку виявлено багато тріщин. Також в акті вказувалося, що терміново необхідно розробити проєкт реставрації собору та у зв'язку із загрозою руйнації його стіни припинити доступ до храму відвідувачів²⁶. Фактично висновки комісії свідчили про те, що органи влади вирішили закрити собор і почали у зв'язку з цим здійснювати необхідні юридичні процедури.

Наступним кроком у справі закриття Борисоглібського собору був тиск на релігійну громаду з метою отримання заяви про відмову від користування храмом. Зважаючи на те, що влада цинічно робила це у розпал Голодомору, їй досить швидко вдалося досягнути своєї мети. Зокрема, вже на початку квітня 1933 р. до відділу культів Чернігівської міської ради надійшла відповідна заява від упов-

²¹ ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 9. Спр. 1483. Арк. 71.

²² ДАЧО. Ф. Р-67. Оп. 1. Спр. 460. Арк. 39.

²³ ДАЧО. Ф. Р-67. Оп. 1. Спр. 473. Арк. 110.

²⁴ Там само. Арк. 101.

²⁵ ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 9. Спр. 1483. Арк. 68.

²⁶ ЦДАВО України. Ф. 1. Оп. 9. Спр. 93. Арк. 2.

новажених релігійної громади собору. У ній зазначалося, що «ми уповноважені п'ятидесятки Борисоглібського собору м. Чернігова через свою малочисельність та матеріальну бідність, не можемо утримувати храм і зробити невідкладний ремонт, а тому просимо відділ культів прийняти від нас собор і все культове майно»²⁷. Після цього на засіданні президії Чернігівської міської ради 7 квітня 1933 р. ухвалили рішення «задовольнити клопотання релігійної громади Борисоглібського собору щодо прийняття від неї згаданої молитовні»²⁸. Пізніше, а саме 28 травня 1933 р. міська рада надіслала лист за підписами секретаря Абелева та інспектора культів Шнейдермана до Чернігівського обласного організаційного комітету. У цьому листі міська рада просила підтримати її рішення щодо закриття Борисоглібського собору та повідомляла, що «згаданий молитовний будинок буде використано під культурну установу»²⁹. Як наслідок, 1 липня 1933 р. Чернігівський обласний організаційний комітет ухвалив: «задовольнити клопотання Чернігівської міськради про закриття молитовного будинку Борисоглібського собору у м. Чернігові». Це рішення обґрунтовувалось тим, що «технічний стан Борисоглібського собору у м. Чернігові, який є історична пам'ятка XII ст. й перебуває під охороною держзаповідника, вимагає капітального ремонту за висновками технічної комісії Чернігівської міськради і загрожує громадській безпеці; релігійна громада, яка користувалась цим молитовним будинком, від проведення ремонту і користування ним відмовилася»³⁰. Потім 3 липня 1933 р. Чернігівський обласний організаційний комітет надіслав доповідну записку до президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету у м. Харкові. У ній містилося прохання до президії ВУЦВКу «затвердити постанову про закриття Борисоглібського собору у м. Чернігові». У підсумку на документ була накладена резолюція «зачинено за ст. 373 адм. код. 13. 09. 1933 р.»³¹. Тобто юридичною підставою для закриття собору була стаття 373 Адміністративного Кодексу УРСР. Таким чином, найімовірніше, Борисоглібський собор м. Чернігова був остаточно закритий органами влади 13 вересня 1933 р., і в ньому припинилися богослужіння. Також, незважаючи на запевнення Чернігівської міської ради про те, що собор буде використано під культурну установу, незабаром храм був пристосований комітетом резервів НКВС України під склад засолзаводу³².

Отже, згідно із архівними документами, Борисоглібський собор м. Чернігова у часи радянської влади залишався діючим православним храмом з 1919 р. до 1933 р. У цей проміжок часу собор перебував спочатку у користуванні релігійної громади РПЦ у 1919–1921 рр., потім був кафедральним храмом Чернігівської єпархії УАПЦ у 1921–1924 рр., а пізніше використовувався синодальною церквою протягом 1925–1933 рр. Проте Борисоглібський собор не мав перспектив для подальшого існування як діючий храм, тому що його функціонування не вписувалось у радянську концепцію побудови у майбутньому атеїстичного суспільства. Саме тому органи радянської влади у цинічний спосіб здійснили остаточне закриття Борисоглібського собору під час Голодомору 1933 р. Подальше використання собору органами влади у 1933–1941 рр. та його доля під час Другої світової війни є темою наступних наукових досліджень.

²⁷ Там само. Арк. 5.

²⁸ Там само. Арк. 8.

²⁹ Там само. Арк. 7.

³⁰ Там само. Арк. 9.

³¹ Там само. Арк. 1.

³² Нестуля О. Доля церковної старовини в Україні 1917–1941 рр. Ч. 2: Кінець 20-х – 1941 рр. Київ, 1995. С. 168.

References

Virotskyi, V. (1998). *Khramy Chernihova* [The churches of Chernihiv]. Kyiv, Ukraine.

Hlukhenkyi, A. (2019). Diialnist synodalnoi relihiinoi hromady Borysohlibs'koho soboru m. Chernihova u 1925–1933 rokakh [Activities of the Synodal Religious Community of the SS Boris and Gleb Cathedral in Chernihiv in 1925–1933]. *Karnabidivski chytannia – Karnabida's reading*, 4, 86–92.

Hlukhenkyi, A. (2017). Stanovlennia ta diialnist relihiinoi hromady Ukrainnoi avtokefalnoi pravoslavnoi tserkvy u Borysohlibskom sobori m. Chernihova u 20-kh rokakh XX stolittia [Formation and activity of the religious community of the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church in the Chernihiv SS Boris and Gleb Cathedral in Chernihiv in the 1920s]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 4, 116–122.

Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti (DACHO) – State Archives of Chernihiv Oblast (SACHO). F. R-15. Op. 1. Spr. 169.

DACHO – SACHO. F. R-67. Op. 1. Spr. 37.

DACHO – SACHO. F. R-67. Op. 1. Spr. 285.

DACHO – SACHO. F. R-67. Op. 1. Spr. 415.

DACHO – SACHO. F. R-67. Op. 1. Spr. 460.

DACHO – SACHO. F. R-67. Op. 1. Spr. 473.

Dmytrenko, N. (2017). Evoliutsiia vidnosyn mizh derzhavoiu, tserkvoi ta mistsevymy muzeiami u spravi okhorony tserkovnoi starovyny v 20–30 rr. XX st. [The evolution of relations between the state, the church and local museums in the protection of church antiquities in the 20–30s of the 20th century]. *Karnabidivski chytannia – Karnabida's reading*, 1–3, 38–39.

Natsionalnyi arkhitekturno-istorychnyi zapovidnyk «Chernihiv starodavnii». 50 rokiv diialnosti [National Architectural and Historical Reserve «Ancient Chernihiv». 50 years of work]. (2017). Chernihiv, Ukraine.

Nestulia, O. (1995). Dolia tserkovnoi starovyny v Ukraini. 1917–1941 rr. [The fate of church antiquity in Ukraine. 1917–1941]. Ch. 2. Kyiv, Ukraine.

Nyzhnyk, L., & Harkusha A. (2015). Piatnytska tserkva v Chernihovi [St. Paraskeva church in Chernihiv]. Chernihiv, Ukraine.

Riga, D. (2016). Chernihivskiy Borysohlibskiy sobor u 20–30 rokakh XX stolittia [Chernihiv SS Boris and Gleb Cathedral in 20–30s of the 20th century]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 5, 60–66.

Riga, D. (2011). Chernihivskiy derzhavnyi istoryko-kulturnyi zapovidnyk u 1929–32 rr. [Chernihiv State Historical and Cultural Reserve in 1929–32]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 6, 78–80.

Tryhub, O. (2015). Z istorii Borysohlibs'koho soboru v Chernihovi u 1921 r. [From the history of Chernihiv SS Boris and Gleb Cathedral in 1921]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 3, 98–105.

Kholostenko, N. (1967). Yssledovanyia Borysohlibs'koho sobora v Chernigove [Research of SS Boris and Gleb Cathedral in Chernihiv]. *Sovetskaia arkeolohiia – Soviet archeology*, 2, 188–210.

Tsentrалnyi derzhavnyi arkhiv vyshchychk orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy (TsDAVO Ukrainy) – Central State Archive of the Supreme Bodies of Government and Administration of Ukraine (CSASBG of Ukraine). F. 1. Op. 9. Spr. 93.

TsDAVO Ukrainy – CSASBG of Ukraine. F. 166. Op. 9. Spr. 1483.

TsDAVO Ukrainy – CSASBG of Ukraine. F. 3984. Op. 1. Spr. 197.

Глухенький Андрій Анатолійович – молодший науковий співробітник Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній» (вул. Преображенська, 1, м. Чернігів, 14000, Україна).

Hluhenkyi Andrii A. – junior researcher of the National Architectural and Historical Reserve «Ancient Chernihiv» (1 Preobrazhenska Str., Chernihiv, 14000, Ukraine)
E-mail: misterko@ukr.net

CLOSING OF THE SS BORIS AND GLEB CATHEDRAL IN CHERNIHIV AT THE BEGINNING OF THE 1930s

The purpose of the article is to cover the issue of closing of the SS Boris and Gleb Cathedral in Chernihiv during the Soviet power. Besides, the article is devoted to the antireligious methods of the Soviet power in 1933. The research methods correspond to the purpose of the work. Historical-genetic method and the method of analysis are the main methods of the article. The scientific novelty of the work lies in the coverage of those issues of the existence of the Cathedral of SS Boris and Gleb in the early 1930s, which are mostly left out of the attention of researchers. On the basis of archival materials, the process of implementation by the Soviet power of antireligious policy aimed at closing a specific orthodox cathedral in Chernihiv is shown. Conclusions. According to the archival documents the Cathedral of SS Boris and Gleb in Chernihiv during the Soviet power continued to be the orthodox church from 1919 till 1933. During this time, the cathedral was first used by the religious community of the Russian Orthodox Church in 1919–1921, then was the cathedral of the Chernihiv Diocese of the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church in 1921–1924, and later used by the Synodal Church during 1925–1933. The Cathedral of SS Boris and Gleb did not have any prospects for further existence as a functioning church, because its operation did not fit into the Soviet concept of building an atheistic society in the future. That is why Soviet power closed the Cathedral during the Holodomor of 1933. At that time, the synodal religious community of the cathedral, bloodless and intimidated by a terrible crime against humanity, could no longer oppose the Soviet power. Finally the Cathedral of SS Boris and Gleb was closed on September 13, 1933. The Cathedral was used as the storage of the pickling plant of People's Commissariat of Internal Affairs of Ukraine.

Key words: the Cathedral of SS Boris and Gleb, the synodal religious community, the priest Herasym Smolichev, state and church relations, antireligious policy.

Дата подання: 17 червня 2020 року

Дата затвердження до друку: 3 серпня 2020 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Глухенький А. Закриття Борисоглібського собору м. Чернігова на початку 1930-х років. *Сіверянський літопис*. 2020. № 4. С. 60–67. DOI: 10.5281/zenodo.4018396.

Цитування за стандартом APA

Hluhenkyi, A. (2020). Zakryttia Borysohlibskoho soboru m. Chernihova na pochatku 1930-kh rokiv [Closing of the SS Boris and Gleb Cathedral in Chernihiv at the beginning of the 1930s]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 4, 60–67. DOI: 10.5281/zenodo.4018396.